

Adam Nicolson: «Γιατί ο Όμηρος έχει σημασία» κριτική της Ανθούλας Δανιήλ

Κατηγορία: ΜΕΛΕΤΕΣ - ΔΟΚΙΜΙΑ
Δημοσιεύτηκε Τετάρτη, 02 Νοεμβρίου 2016 10:14
κείμενο: Ανθούλα Δανιήλ

Ο τίτλος θέτει ένα ερώτημα μερικής αγνοίας: «Γιατί ο Όμηρος έχει σημασία». Ο φιλοπερίεργος αναγνώστης, ακόμα και αν το «γιατί» μείνει ανατιολόγητο ή ακόμα και αν αφαιρεθεί από τον τίτλο, έχει ήδη εισπράξει μια πολύ ικανοποιητική απάντηση. Ανεξάρτητα από όποιο «γιατί», ο Όμηρος, ο πρώτος ποιητής στον κόσμο, έχει κερδίσει την αθανασία του, έχει γεννήσει χιλιάδες επιγόνους, έχει μπολιάσει τη σκέψη όλων των επίδοξων Οδυσσέων, έχει δώσει δείγμα πώς στήνεται ο κόσμος των Θεών πάνω στη γη και κάτω από τη γη, πώς στήνεται η κοινωνία, πώς στήνεται η μάχη, πώς διαγράφονται τα ήθη και οι αξίες και πώς όλα αυτά μεταβιβάζονται, με όποιες αλλαγές, από γενιά σε γενιά και από χιλιετία σε χιλιετία. Δεν είναι λοιπόν καθόλου τετριμμένο ή παράξενο που ένα ακόμα βιβλίο έρχεται να μας πει «Γιατί ο Όμηρος έχει σημασία».

Η απάντηση έχει δοθεί και η σημασία είναι μεγάλη, για λόγους που ο συγγραφέας Άνταμ Νίκολσον, απόφοιτος του Κέμπριτζ, θα εκθέσει στο βιβλίο του, στον «Πρόλογο», στα δέκα κεφάλαια, στον «Επίλογο» και στις «Σημειώσεις».

Στο πότε έζησε ο Όμηρος και πότε έγραψε, στις ενστάσεις των διαφόρων επιστημόνων, υποθέσεις, εικασίες, σκέψεις, η απάντηση είναι αυτόματη και ανεξάρτητη από το πώς και πού και πότε και ποιος: Τα έπη είναι εδώ και θα είναι για πάντα. Στον «Πρόλογό» του ο συγγραφέας λέει ότι δεν θέλει να δώσει την απάντηση από την αρχή, αλλά «είναι ομηρική η τεχνική να αποκαλύπτεις την πλοκή προτού αρχίσει η αφήγηση», οπότε «αξίζει να έχουμε κατά νου την προοπτική ενός προορισμού». Η απάντηση του Νίκολσον στο «γιατί» είναι: «Ο Όμηρος περιγράφει το πώς εξελιχθήκαμε σε αυτό που είμαστε».

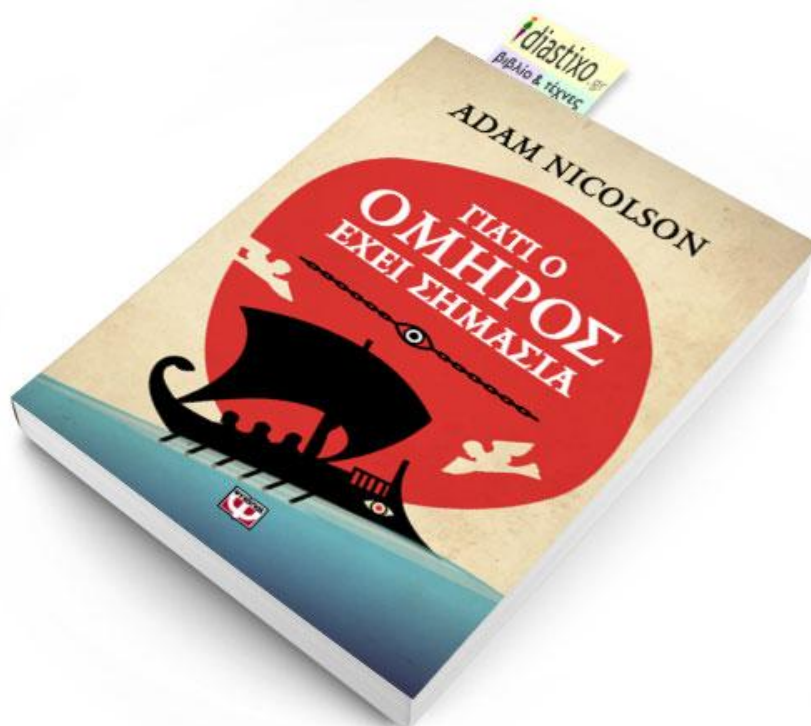
Ο συγγραφέας, αφού ήλεγξε τις πηγές του, κατέληξε ότι οι θρύλοι διαμορφώθηκαν σε τόπο όπου οι Έλληνες θα επεκτείνονταν και τα ομηρικά έπη «είναι η μυθολογία των απαρχών της ελληνικής συνείδησης». Ο Όμηρος «είναι ένας μύθος θεμέλιο», δείχνει τον τρόπο με τον οποίο οι Έλληνες προσδιόρισαν τον εαυτό τους, τη νοοτροπία τους, την οποία «κληρονομήσαμε εμείς». Ο δοκιμαζόμενος κόσμος του Ομήρου «παραμένει παραδόξως επίκαιρος». Το βιβλίο με θέμα την επική ποίηση και την αξία της σε μας σήμερα «καθιστά το παρελθόν άμεσα συναφές».

Ο Νίκολσον μας δείχνει τον κόσμο που τραγούδησε ο Όμηρος, μέσα από τα αρχαιολογικά τοπία, τα ποιήματα, τις εμπειρίες της ζωής, από τα φαντάσματα του Ομήρου. Η αναζήτησή του ξεπερνάει τις εποχές για να απαντήσει στο τι σημαίνει ζωή σ' αυτήν τη γη, πόνος, οδύνη, θρίαμβος, δυστυχία, ένδοξες στιγμές.

Το καλοκαίρι του 1939 ομάδα Αμερικανών και Ελλήνων αρχαιολόγων έκαναν ανασκαφές στο ανάκτορο της Πύλου κι εκεί βρήκαν εικόνα ανδρός με πεντάχορδη λύρα στα χέρια. Το ανάκτορο καταστράφηκε από φωτιά το 1200 π.Χ. και η τοιχογραφία, θρυμματισμένη, ήταν κάτω από τη στάχτη. Η περιγραφή της εικόνας με όλες τις λεπτομέρειες σε σχήματα και χρώματα, διακοσμητικά μοτίβα, καθώς και ένα τεράστιο πουλί που ψάλλει πίσω από τον καθάρο και καλοχτενισμένο άντρα, παραπέμπουν στον Όμηρο και στα έπη του, στα «έπεα πτερόεντα» του. Αναπαράσταση της τοιχογραφίας με ακουαρέλες έγινε από τον Καρλ Γ. Μπλέγκεν (οι ανασκαφές του ανακτόρου του Νέστορα του 1955) και δημοσιεύτηκε («American Journal of Archeology», το, 60, αρ. 2) τον Απρίλιο του 1955. Το βιβλίο θα επιχειρήσει να επιστρέψει στην τοιχογραφία, η οποία υπάρχει στις έγχρωμες μέσα σελίδες του.

Ο Νίκολσον μας δείχνει τον κόσμο που τραγούδησε ο Όμηρος, μέσα από τα αρχαιολογικά τοπία, τα ποιήματα, τις εμπειρίες της ζωής, από τα φαντάσματα του Ομήρου. Η αναζήτησή του ξεπερνάει τις εποχές για να απαντήσει στο τι σημαίνει ζωή σ' αυτήν τη γη, πόνος, οδύνη, θρίαμβος, δυστυχία, ένδοξες στιγμές. Θα μας δείξει ακόμα «το φως στην ελάχιστη ανασηκωμένη προσωπίδα του Αχιλλέα, το φως των κουκουβαγίσσιων ματιών του, τα οποία ο Κρίστοφερ Λογκ είδε να καίνε "σαν μισάνοιχτες πόρτες καμινιών"». Θα μας μιλήσει για «το βραχώδες ακρωτήριο κοντά στο Τολό», όπου βρέθηκε ο Σεφέρης πριν από τον πόλεμο, «όταν οι αρχαιολόγοι ανακάλυπταν πως αυτή η μικρή βραχώδης προεξοχή στο Αιγαίο ήταν κάποτε η ακρόπολη της Ασίνης, ενός τόπου ολότελα ξεχασμένου που είχε επιβιώσει μέσα στην Ιλιάδα ως όνομα, μια πόλη που έστειλε στόλο στην Τροία. Και θα κλείσει τον «Πρόλογό» του με

Σεφέρη: «Είναι το ποίημα παντού... σαν τα φτερά του αγέρα μες στον αγέρα».

Και η αφήγηση αρχίζει σαν παραμύθι. Μια φορά κι έναν καιρό, ή κατά Νικόλσον, «Ένα βράδυ πριν από δέκα χρόνια, άρχισα να διαβάζω Όμηρο στα αγγλικά». Και μετά από μια ναυτική περιπέτεια, διαβάζοντας τον Όμηρο σε μετάφραση (στο σχολείο τον διδάχτηκε στο πρωτότυπο και τον έκανε να πλήττει), άνοιξε ο νους του στο έπος. Η προσωπική μαρτυρία-εμπειρία απέδειξε τη ζωντάνια του έπους και την αέναη επικαιρότητά του. Γιατί ανακάλυψε ότι ο ποιητής «δεν αναφερόταν στο τότε και στο εκεί αλλά στο εδώ και στο τώρα». «Άρχισα να βλέπω τον Όμηρο σαν ένα είδος αγίας γραφής», λέει. Ο Οδυσσέας είναι μοντέλο ανθρώπου: της προσωποποίησης, της πλοήγησης, της διαλλακτικότητας, της εφευρετικότητας, της αφήγησης, της εξαπάτησης, της επιβίωσης.

Ο Νικόλοσον μπαινοβγαίνει στο ομηρικό κείμενο για να συνδέσει το απώτερο γεγονός με το σύγχρονο, να ερμηνεύσει ως λιβάδι του θανάτου το πέρασμα των Σειρήνων και να διαπιστώσει πως ο Όμηρος ήταν οδηγός για τη δική του ζωή και πλοήγηση εκείνο το καλοκαίρι που έκανε το δικό του τρικυμιώδες θαλασσινό ταξίδι. Έτσι, δίνει κάθε στιγμή απάντηση στο «Γιατί» του τίτλου του βιβλίου του. Στο δεύτερο κεφάλαιο, «Συλλαμβάνοντας τον Όμηρο», στο Παρίσι, 11 Μαΐου 1863, μια ομάδα επιφανών διανοουμένων, οι Σεν Μπεβ, Γκοτιέ, Ρενάν, Γκονκούρ και άλλοι συζητούν για τον Όμηρο, συμφωνούν, διαφωνούν, υπερθεματίζουν. Ό,τι και να λένε όμως, ο Όμηρος είναι «ο πλέον θαυμαστός και αρχαίος επιζών του πολιτισμού μας, πηγάζει από μια εποχή αφτιασίδωτης επαφής με τις πραγματικότητες της ύπαρξης».

Στα 1816 ο Τζον Κιτς δέχεται δώρο από τον συμμαθητή του το ελισαβετιανό έπος του Έντμουντ Σπένσερ *Η Βασίλισσα των Ξωτικών* και απομένει ενεδός μπροστά στις «κυματοκρατούσες φάλαινες». Την εικόνα αυτή αναγνώρισε αργότερα σε ένα χωράφι με

στάρια, σαν «ένα παράλληλο σύμπαν», μια «μορφή πλατωνικού μεγαλείου» που ετοίμασε την ευαισθησία του να εισρεύσει μέσα του ο Όμηρος. Για τον Πόουπ γράφει πως είναι ο σπουδαιότερος κριτικός του Ομήρου αλλά ως προς τη μετάφραση; Η μεταφραστική περιπέτεια είναι και αυτή μια οδύσσεια. Ο Κιτς θα διαβάσει Πόουπ, αλλά θα γοητευθεί από τη μετάφραση του Τσάπμαν και στα εικοστά γενέθλιά του θα συνειδητοποιήσει «τι εννοούσε ο Όμηρος», θα γνωρίσει το θεμέλιο της αλήθειας και της ομορφιάς και θα δει τον Όμηρο να κινείται «σε όλο το μήκος και πλάτος της ανθρώπινης καρδιάς».

Ο Όμηρος είναι «ο πλέον θαυμαστός και αρχαίος επιζών του πολιτισμού μας, πηγάζει από μια εποχή αφτιασίδωτης επαφής με τις πραγματικότητες της ύπαρξης».

Έτσι, κεφάλαιο κεφάλαιο, ο Νίκολσον ξεδιπλώνει την αγάπη του για τον Όμηρο, μας δείχνει τα σημεία αυτής της αγάπης και στα δύο έπη, διατρέχει παράλληλα μελέτες και σχόλια, παραπέμπει σε μελετητές παλαιότερους και νεότερους, παραθέτει σημειώσεις και πλούσια βιβλιογραφία, συγκρίνει και καταγράφει τι έτρωγαν οι ήρωες, τι έπιναν, ποια η στάση του Σωκράτη, ποια του Πλάτωνα, τι λέει με αφορμή τον «ελαφρώς φαιδρό ραψωδό Ίωνα»: «Δεν συνδέεσαι εσύ με τον Όμηρο• ο Όμηρος συνδέεται μαζί σου. Κι έτσι, όπως ο Ίων, κρέμεσαι σαν κρίκος κουρτίνας από πάνω του, κι αυτός με τη σειρά του κρέμεται από τη Μούσα, που κι αυτή κρέμεται από τον πατέρα Μεγαλείο και τη μητέρα Μνήμη».

Ο Όμηρος «κατανοεί με θεϊκό τρόπο τα όσα οι θνητοί δεν μπορούν να συλλάβουν» λέει ανάμεσα στα τόσα θαυμαστά ο Νίκολσον. Πολύ καλή η μετάφραση του Γιώργου Τζήμα.

Γιατί ο Όμηρος έχει σημασία

Adam Nicolson

Μετάφραση: Γιώργος Τζήμας

Ψυχογιός

400 σελ.

ISBN 978-618-01-1235-1

Τιμή: €17,70